

Research Article

Dor: 20.1001.1.25385968.1402.18.3.8.9

Explaining the Social – Cultural Role of Tourism in Rural Development (Case Study: Southwest Rurals of Guilan)

Parviz Rajabi¹, Nasrolah Molai Hashjin^{2*} & Akbar Motamedimehr³

1. Ph.D in Human Geograph, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

2. Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

3. Assistance Professor, Department of Geography, Rasht Branch, Islamic Azad University, Rasht, Iran

* Corresponding author: Email: nmolaeh@iarasht.ac.ir

Receive Date: 29 September 2019

Accept Date: 11 October 2020

ABSTRACT

Introduction: Social and cultural effects of tourism are the procedures that tourism creates changes in value systems, people's behavior families' connections, genre of group life, traditional customs, and social systems in that. Tourists communicate with Local inhabitants during their residence destinations and the result of their mutual communications cause changes in society of hosts' quality of life, value systems, division of labor, families' relations, attitudes, behavior Patterns, customs and usages. These changes become obvious if there are a lot of cultural – social discrepancies between tourists and local residents. Today's cultural social planning in local areas as a part of local permanent development process is very important.

Research Aim: The aim of the current research is to determine the socio-cultural role of tourism in the development of the southwestern villages of Gilan.

Methodology: Ready research has fulfilled in terms of descriptive – analytic. Essential data collection has fulfilled by two ways of reading documents and fieldwork. In the part of Reading documents, ground role of theory and history of reading are the topic of research study and on this base, the number of effective tourism social – cultural index on local development has chosen. Because of extent of study realm and much more number of families, random sampling was used. In first phase, the number of sample rural families were calculated in terms of caukran. Sampling and then 378 sample questioner were devoted on the base of families' proportional distribution on the area. Emamzade Ebrahim, Ghale'e Roudkhan, shanbe Bazar, Makolván, Emamzade Eshagh, seyed Abad, Nasir Mahale, Chomach Gurab, Doroud khan, Markhal, Abaskouh, Roudpish, Jirde, Siamazgi, Lask, Node, Koumsar, Lolaman, Gasht, Siahroud, and Kord Mahale are sample villages in ready research study.

Studied Areas: The southwestern villages of Gilan province constitute the study area of this research.

Results: With regards to data derivation from questionar, for evaluation and statement of cultural – social role of tourism in rural development, indexes were used like: helping to increas of citizens' fixation toward, village, to persuade to more use of Modern instrument for homes, rising life style, to improve public social services, increasing career chances, freedom feeling for rural women, to develop, changing and renovation of local culture to develop and improvement of career chances between rural men and women, to develop sanitary services, improvement of social relations and deduction of social equality, prevention of rural imeg ration process, encouragement and preparation of reciprocal imegation, preparation of new conviniences and services, revivaland, reinforcement of fixation of inmate to local customers, habitudes, architecture, handicrafts and dressing. Descriptive findings show that there is a relationship between tourism and cultural changes in Local area of southwest Guilan.

Conclusion: The southwestern region of Gilan has provided the development of villages by taking advantage of the capabilities and potentials of natural, historical-archaeological, religious and economic tourism. These changes that result from the development of tourism have laid the foundation for rural development with a socio-cultural approach in the southwestern district of Guilan.

KEYWORDS: Statement, Rural Tourism, Social -Cultural Effects, Rural Development, Southwest of Guilan

فصلنامه علمی مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی
دوره ۱۸، شماره ۳ (پیاپی ۶۴)، پاییز ۱۴۰۲
شاپای چاپی ۰۹۶۸-۲۵۳۸ شاپای الکترونیکی ۰۹۵۵-۲۵۳۸
<http://jshsp.iarash.ac.ir>

صص. ۲۲۴-۲۱۱

Dor: 20.1001.1.25385968.1402.18.3.8.9

مقاله پژوهشی

تبیین نقش اجتماعی - فرهنگی گردشگری در توسعه روستایی (مطالعه موردی: روستاهای جنوب غربی گیلان)

پرویز رجبی^۱، نصرالله مولائی هاشجین^{۲*} و اکبر معتمدی مهر^۳

۱. دانش آموخته دکتری جغرافیای انسانی، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

۲. استاد، گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

۳. استادیار، گروه جغرافیا، واحد رشت، دانشگاه آزاد اسلامی، رشت، ایران

* نویسنده مسئول: Email: nmolaeh@iarash.ac.ir

تاریخ دریافت: ۰۷ مهر ۱۳۹۸

تاریخ پذیرش: ۲۰ مهر ۱۳۹۹

چکیده

مقدمه: اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری شیوه‌هایی هستند که در آن گردشگری تغییراتی را در نظام‌های ارزشی، رفتار افراد، روابط خانوادها، سبک زندگی جمعی، مراسم سنتی و سازمان‌های اجتماعی ایجاد می‌کند. گردشگران در مدت اقامت در مقصدهای گردشگری با ساکنان محلی ارتباط و تماس برقرار می‌کنند و نتیجه حاصل از روابط متقابل آنها در کیفیت زندگی، نظام ارزشی، تقسیم کار، روابط خانوادگی، گرایش‌ها، الگوهای رفتاری، آداب و سنت‌های جامعه میزبان، تغییراتی را به وجود می‌آورد. در صورت وجود تفاوت‌های زیاد فرهنگی و اقتصادی بین گردشگران و ساکنان محلی، این تغییرات آشکارتر و با اهمیت‌تر خواهد بود.

هدف: هدف پژوهش حاضر تبیین نقش اجتماعی - فرهنگی گردشگری در توسعه روستاهای جنوب غربی گیلان است.

روش شناسی: تحقیق حاضر یک پژوهش کاربردی که به روش توصیفی و تحلیلی انجام شده است. جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از دو شیوه مطالعات اسنادی و میدانی انجام شده است. در بخش مطالعات اسنادی مبانی نظریه‌ای و سوابق مطالعاتی موضوع بررسی و بر این مبنا، تعدادی از شاخص‌های اثر گذار ابعاد اجتماعی-فرهنگی گردشگری بر توسعه روستایی انتخاب شده است. به دلیل گستردگی محدوده مورد مطالعه و تعداد زیاد خانوار از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شد. با توجه به اینکه متغیرهای مورد نظر کمی و کیفی و داده‌ای جمع‌آوری شده از مقیاس فاصله‌ای و رتبه‌ای بر اساس طیف لیکرت برخوردار بوده‌اند از آزمون‌های آماری اسپرمن، خی دو و ضریب همبستگی استفاده شده است.

قلمرو جغرافیایی پژوهش: روستاهای جنوب غربی استان گیلان ناحیه مطالعاتی این پژوهش را تشکیل می‌دهد.

یافته‌ها: برای سنجش و تبیین نقش فرهنگی - اجتماعی گردشگری در توسعه روستایی از شاخص‌هایی نظیر: کمک به افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا، ترغیب به استفاده بیشتر از وسایل مدرن برای منازل، ارتقاء سطح زندگی و بهبود خدمات و امکانات اجتماعی مردم، افزایش فرصت‌های شغلی و احساس استقلال برای زنان روستایی، بهبود، توسعه، تحول و نوسازی فرهنگ محلی، توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دوجنس مردان و زنان نواحی روستایی، توسعه خدمات بهداشتی، بهبود روابط اجتماعی و کاهش برابری‌های اجتماعی، جلوگیری از روند مهاجرت روستایی، تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس، ایجاد تسهیلات و خدمات نوین، تجدید حیات و تقویت پایبندی ساکنان روستایی به آداب و رسوم محلی، معماری، صنایع دستی و نوع لباس استفاده شده است. نشان می‌دهد که بین گردشگری و تحولات فرهنگی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد.

نتایج: ناحیه جنوب غربی گیلان با بهره‌گیری از قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری طبیعی، تاریخی - باستانی، مذهبی و اقتصادی زمینه توسعه روستاها را فراهم آورده است. این تغییرات که از توسعه گردشگری منتج می‌شود زمینه ساز توسعه روستایی با رویکرد اجتماعی - فرهنگی در سطح ناحیه جنوب غربی گیلان شده است.

کلیدواژه‌ها: تبیین، گردشگری روستایی، اثرات اجتماعی - فرهنگی، توسعه روستایی، جنوب غربی گیلان

مقدمه

اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری شیوه‌هایی هستند که در آن گردشگری تغییراتی را در نظام‌های ارزشی، رفتار افراد، روابط خانوادها، سبک زندگی جمعی، مراسم سنتی و سازمان‌های اجتماعی ایجاد می‌کند (Mathieson & Wall, 1982). گردشگران در مدت اقامت در مقصدهای گردشگری با ساکنان محلی ارتباط و تماس برقرار می‌کنند و نتیجه حاصل از روابط متقابل آن‌ها در کیفیت زندگی، نظام ارزشی، تقسیم کار، روابط خانوادگی، گرایش‌ها، الگوهای رفتاری، آداب و سنت‌های جامعه میزبان، تغییراتی را به وجود می‌آورد. در صورت وجود تفاوت‌های زیاد فرهنگی و اقتصادی بین گردشگران و ساکنان محلی، این تغییرات آشکارتر و با اهمیت‌تر خواهد بود (Mathieson & Wall, 2002). تغییرات در کیفیت زندگی جامعه محلی میزبان، تحت تأثیر دو عامل روابط متقابل گردشگران- میزبان و میزان توسعه صنعت گردشگری قرار دارد. روابط متقابل بین گردشگران- میزبان، با برخی ویژگی‌های زیر مشخص می‌شود: الف) این روابط زودگذر، نابرابر و نامتعادل بوده، و با موانع فیزیکی و موقتی محدود شده است. ب) گردشگران به طور معمول دوره کوتاهی را در مقصد به سر می‌برند، به گونه‌ای که هیچ فرصتی برای تبدیل روابط صوری و سرسری به روابط معنادارتر وجود ندارد. ج) مهمانداری خودجوش سنتی به فعالیت تجاری تبدیل می‌شود، د) ثروت نسبی آشکار گردشگران، از دیدگاه افراد میزبان اغلب منجر به روابط بهره‌بردارانه می‌شود (Jafary, 1989).

از نظر اجتماعی و فرهنگی، توسعه گردشگری می‌تواند آثار و پیامدهای مثبتی از قبیل: بهبود خدمات و امکانات اجتماعی، توجه و حفظ الگوهای فرهنگی در زمینه موسیقی، لباس، هنر و صنایع دستی، ایجاد غرور و مباهات نسبت به فرهنگ محلی و ایجاد امکان مبادلات فرهنگی میان جوامع مختلف را به همراه داشته باشد (Saidaardakani, 2003). براساس مطالعات میدانی نگارنده گردشگری روستایی در ناحیه جنوب غربی گیلان در بعد اجتماعی تغییراتی را بوجود آورده است که موجب تغییر ساختار اجتماعی فرهنگی در نواحی روستایی است. از جمله مهمترین تغییرات شاخص های اجتماعی می‌توان به بهبود روابط اجتماعی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی، جلوگیری از روند مهاجرت روستایی، تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس، ایجاد تسهیلات و خدمات نوین، تجدید حیات و تقویت پایبندی ساکنان روستا به آداب، معماری و صنایع دستی و ... در منطقه اشاره نمود. (Sasharply, 2002). امروزه برنامه‌ریزی فرهنگی- اجتماعی در عرصه‌های روستایی به عنوان بخشی از فرایند توسعه پایدار روستایی حایز اهمیت می‌باشد این نوع برنامه‌ریزی زمینه ارتقاء و تقویت شاخص‌های فرهنگی- اجتماعی را فراهم می‌آورد توجه به مسائلی نظیر: تقویت اعتقادات دینی، گسترش بهداشت عمومی، گسترش سطح علمی و آگاهی روستاییان، افزایش سطح سواد، توجه به خرده فرهنگ‌ها، توسعه مشارکت مردمی، تقویت روحیه تعاون و همکاری، فراهم آوری الگوهای زندگی مطلوب برای کلیه افراد، کاهش طبقات اجتماعی، ایجاد امید و تقویت روحیه خود باوری، توانمندسازی مردم روستا، افزایش کیفیت زندگی، جلوگیری از مهاجرت روستایی و ... در راستای جلب و جذب سرمایه‌های اجتماعی روستاها حایز اهمیت می‌باشد. در این تحقیق نواحی روستایی جنوب غربی گیلان کانون مطالعه است. پرسش اصلی تحقیق عبارت است از این که گردشگری از منظر اجتماعی - فرهنگی چگونه می‌تواند زمینه توسعه روستایی را فراهم آورد؟ و بر این فرض استوار است که بین گردشگری و تحولات فرهنگی و افزایش تعاملات اجتماعی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین تبیین نقش گردشگری بر ابعاد اجتماعی- فرهنگی نواحی روستایی در جهت توسعه روستایی با رویکرد گردشگری پایدار یکی از اهداف اصلی این پژوهش بوده است. بر این اساس اثرات مثبت و منفی، اجتماعی- فرهنگی گردشگری بر جامعه میزبان از طریق داده‌های عینی^۲ و ذهنی^۳ مورد تحلیل قرار گرفته است. باتلر معتقد است رابطه مستقیمی بین سطح توسعه گردشگری و نگرش منفی از اثرات اقتصادی، اجتماعی و محیطی جامعه میزبان وجود دارد (Akis et al., 1996). ماسون و چاین (۲۰۰۰) نشان دادند که در نواحی روستایی زلاندنو ساکنان محلی ابتدا عموماً دیدگاه مثبتی نسبت به فعالیت‌های گردشگری در نواحی روستایی خود دارند اما به تدریج این گرایش‌ها منفی می‌شود. پیتز ماسون^۴ (۲۰۰۳) جان گابریل و همکاران^۵ (۲۰۰۸) موضوع خانه‌های دوم و تأثیراتی را که بر رفاه اجتماعی و توسعه منطقه‌ای داشته‌اند. بررسی کرده‌اند. وسپالاین و همکاران (۲۰۰۸) در تحقیق خود پیرامون روندها و اثرات

1. Exploitative
2. Objective data
3. Subjective data
4. Mason
5. Jan Gabriel et al

اجتماعی و محیطی گردشگری خانه‌های دوم در فنلاند به این نتیجه رسیدند که تأثیرات اجتماعی و محیطی گردشگری خانه‌های دوم در روستای میزبان شامل تغییر در سبک زندگی (تحرک، مصرف، استانداردهای مسکن)، زمینه‌های اقتصادی اجتماعی و شبکه‌های اجتماعی (مشارکت و تعامل) می‌گردد. فشارکی (۱۳۷۳) ضمن بررسی گردشگری روستایی، به خانه‌های دوم به عنوان بخشی از گردشگری روستایی توجه نمود. وی تأثیرات اقتصادی خانه‌های دوم شامل: اشتغالزایی، افزایش داد و ستد، کسب و سرمایه، و تأثیرات اجتماعی آن را ایجاد رقابت و از بین رفتن پیوستگی جامعه روستایی، تغییر مفهوم کار، تعرض اجتماعی و فرهنگی می‌داند. ملکی و همکاران (۱۳۹۲) به تحلیل اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی اجتماعی و زیست محیطی دهستان ناتل کنار- نور پرداخت و به این نتیجه رسید که گردشگری در این دهستان اثرات مثبت اجتماعی نظیر افزایش امکانات زیر بنایی و اثرات منفی مانند تغییر کاربری اراضی را بر جای گذاشته‌است. رضوانی و صفایی (۱۳۸۴) در تحقیقی با عنوان گردشگری خانه‌های دوم و اثرات آن بر نواحی روستایی؛ فرصت یا تهدید به این نتیجه رسیدند که گسترش گردشگری و مالکیت خانه‌های دوم پیامدهای زیست محیطی، اجتماعی، اقتصادی مختلفی داشته است. از جمله پیامدهای اجتماعی میتوان به کاهش جمعیت بومی و دائم و افزایش جمعیت موقت و فصلی روستا و در نتیجه دگرگونی در ترکیب سنی و جنسی و همچنین بروز تضاد و دوگانگی اجتماعی بین جامعه میزبان و میهمان را نام برد. روح الله‌زاده اندواری (۱۳۸۵) در بررسی گردشگری روستایی و آثار اقتصادی و اجتماعی آن بر توسعه منطقه‌ای در روستای آبگرم لاریجان نشان می‌دهد که رونق گردشگری در روستا آثار مثبتی مانند ایجاد اشتغال، مهاجرت معکوس و رونق ساخت و ساز را در پی داشته است. پژوهشی توسط رجبی (۱۳۸۵) با عنوان بررسی تطبیقی جاذبه‌های گردشگری در بخش جلگه‌ای و کوهستانی شهرستان شفت انجام شده که در این تحقیق به مقایسه توان‌های موجود گردشگری در بخش جلگه و کوهستان اشاره شده و مشخص گردید که کدام محدوده جغرافیایی از توان جذب گردشگر بالایی برخوردار است. مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) در نقش و تاثیر خانه‌های دوم بر ساختار اقتصادی و اجتماعی ناحیه کلاردشت معتقدند که شکل‌گیری این پدیده در نواحی روستایی تاثیر چشمگیری بر دگرگونی اقتصادی و اجتماعی منطقه داشته‌است. در پژوهشی که توسط مولائی هاشم‌چین و رجبی (۱۳۹۰) با عنوان بررسی و شناخت توان‌های محیطی گردشگری شهرستان شفت جهت توسعه اکوتوریسم انجام شده در این تحقیق قابلیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری روستایی شناسایی شده‌است. پژوهشی دیگر توسط رجبی و همکاران (۱۳۹۱) با عنوان نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستای امام‌زاده ابراهیم) انجام شده که در این مطالعه به اهمیت اکوتوریسم روستای مذکور اشاره شده است. رجبی (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان تاثیر گردشگری روستایی در تغییرات کالبدی - فضایی روستاهای شهرستان فومن (مطالعه موردی: دهستان سردار جنگل و گوراب پس) به این نتیجه رسید که بین گردشگری روستایی و تغییرات کالبدی فضایی رابطه معناداری وجود دارد. بنابراین با توجه به پژوهش‌ها و مطالعات انجام شده در زمینه گردشگری روستایی و پیامدهای آن، در محدوده مورد مطالعه پژوهشی که بخواهد نقش اجتماعی - فرهنگی گردشگری را در توسعه روستایی تبیین و تحلیل نماید انجام نگرفته است. بنابراین پژوهش حاضر نخستین مطالعات انجام شده در زمینه نقش اجتماعی - فرهنگی گردشگری در توسعه روستاهای جنوب غربی گیلان می‌باشد و در صدد پاسخگویی به این سوال اصلی است که نقش اجتماعی - فرهنگی گردشگری در توسعه روستایی جنوب غربی استان گیلان تا چه حد می‌باشد؟

در اوایل دهه ۱۹۸۰، مناطق روستایی در بسیاری از کشورهای پیشرفته و در حال توسعه از تحولات زیر بنایی در اقتصاد ملی و ناحیه‌ای تأثیر پذیرفتند، اما مناطق کمی توانستند از مشکلات کاهش جمعیت، پایین آمدن سطح اشتغال‌زایی و درآمد، خدمات دولتی کم و ازدست دادن هویت روستایی و فرهنگی رهایی پیدا کنند (Hejrati, 2000). بنابراین باید پذیرفت که اتخاذ سیاست‌های جدید برای کمک به بهبود اقتصادی اجتماعی جوامع روستایی نیاز بود (Holland et al., 2003). تنوع‌سازی اقتصاد روستایی و تعیین راهبردهای جایگزین، مانند: گردشگری، فرصت‌های شغلی متعددی را در سکونتگاه‌های روستایی به وجود می‌آورد (Ghaderi, 2003). گردشگری روستایی از یک طرف می‌تواند نقش مهمی را در متنوع‌سازی اقتصاد جوامع روستایی در قالب صنعت گردشگری ایفا کند (Heydari, 2008). و از طرف دیگر می‌تواند وسیله‌ای برای تحریک رشد اقتصادی ملی (از راه غلبه بر انگاره‌های توسعه نیافتگی و بهبود استاندارد زندگی مردم محلی) باشد (Heydari, 2008). هم‌چنین این صنعت می‌تواند نقش عمده‌ای را در توانمند سازی مردم محلی، توسعه منابع انسانی، تنوع و رشد اقتصادی و هم‌چنین خلق فرصت‌های شغلی جدید در ارتباط تنگاتنگ با سایر بخش‌های اقتصادی و اجتماعی ایفا کند. آنچه مسلم است صنعت گردشگری به عنوان یک کارکرد اقتصادی مکمل در کنار سایر فعالیت‌های تولیدی و خدماتی در سطح مناطق روستایی و محلی جریان دارد، و می‌تواند به عنوان ابزار توسعه اقتصادی در جوامع محلی نقش ایفا کند (Sharifzadeh et al., 2002) گردشگری هم‌چنین می‌تواند ثروت و جمعیت را از مرکز تمرکز و ثقل صنعتی

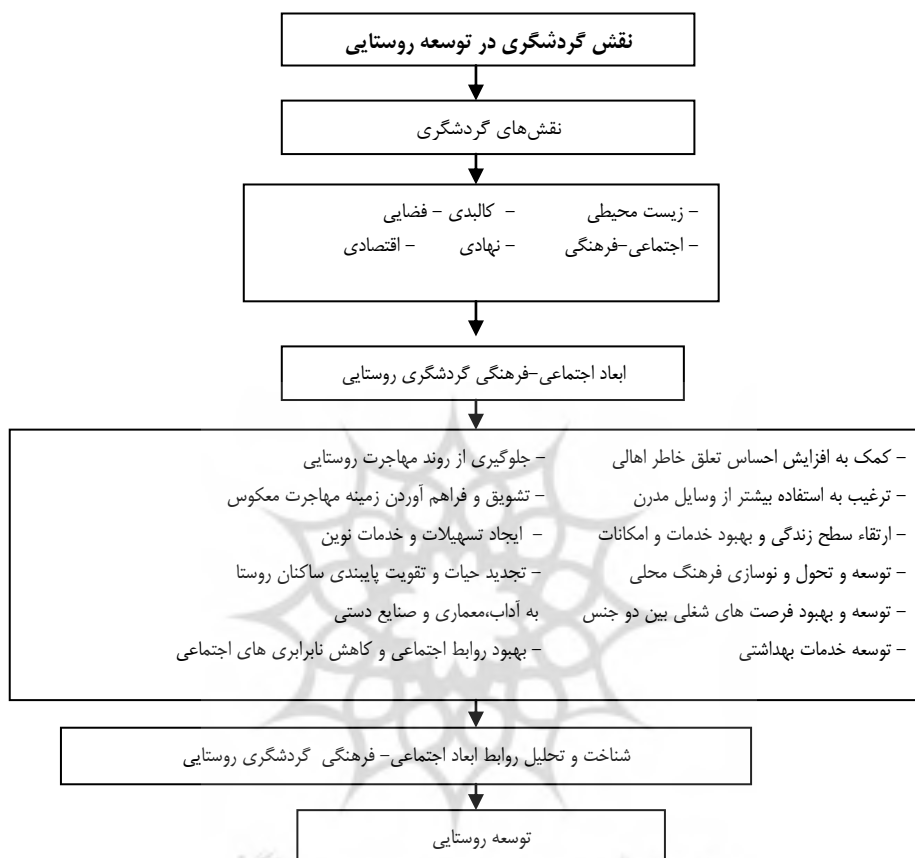
به سوی روستاها و نقاط طبیعی جذب کند (Dibayi, 1992). ضمن اینکه در گردشگری روستایی از منابع روستایی (مانند فرهنگ و سنن اجتماعی، بناهای تاریخی، غارها، شرایط آب و هوایی) استفاده شده، گردشگری حتی در سکونتگاه‌های روستایی که فاقد زمین‌های زراعی هستند و در نواحی کوهستانی قرار گرفته‌اند با بهره‌برداری از منابع فرهنگی و طبیعی می‌تواند به توسعه روستایی کمک نماید (Rezvani, 2000). زمینه‌هایی مانند: ایجاد اشتغال پاره‌وقت و فصلی، ایجاد زیربناهای گردشگری مانند شبکه‌های ارتباطی و ... که برای فعالیت‌های گردشگری لازم است به توسعه سکونتگاه‌های روستایی منجر می‌گردد و روستاییان منطقه نیز از این منابع بهره‌برداری خواهند کرد (Eftekhari et al., 2002) در راستای این دیدگاه می‌توان گفت گردشگری می‌تواند راهبردی برای توسعه روستایی، ایزاری برای توسعه پایدار و سیاستی برای بازساخت سکونتگاه‌های روستایی باشد (Mirabzadeh, 1996). با توجه به نقشی که گردشگری در توسعه و عمران نواحی روستایی دارد متوجه می‌شویم که یکی از این محورها به طور مستقیم با فعالیت‌های گردشگری مرتبط است و برنامه‌ریزی صنعت جهانگردی در فضای روستایی به همراه سایر برنامه‌ها، یکی از اقدامات ضروری برای دستیابی به اهداف توسعه روستایی می‌باشد (Mahdavi, 2008).

بازساخت اصطلاحی است که شامل فرآیندهای مختلف اجتماعی و اقتصادی می‌شود. بازساخت، تغییر کیفی از یک وضع سازمانی به وضع دیگر است. فرآیند بازساخت شامل سرمایه‌گذاری یا عدم سرمایه‌گذاری نسبت به پیش فرض بحرانهاست. مفهوم بازساخت مثل هر نظام تفکر برانگیز، منشاء روشنگری سیاسی و اجتماعی دارد (Akis et al., 1996). از اواخر دهه ۱۹۶۰ و در اوایل ۱۹۷۰ مورد توجه متفکران جغرافیا و اقتصاد سیاسی قرار گرفت، اما تحلیل‌های ژرف آن مربوط به دهه ۱۹۸۰ است. با توجه به مفهوم باز ساخت متون موجود در خصوص نقش گردشگری در باز ساخت سکونتگاه‌های روستایی نشان می‌دهد که گردشگری روستایی به عنوان راهبردی برای توسعه از دهه گذشته رشد کرده و هدف آن پاسخگویی به تغییر در سیاستهای کشاورزی و روستایی و بخشی نیز با هدف تغییر در تفکر و عمل صنعت گردشگری بود. در دهه ۱۹۸۰ چندین تغییر مهم در نگرش به گردشگری شکل گرفت: اولاً، به نظر می‌رسد گردشگری به عنوان فعالیتی با اعتبار ایدئولوژیکی (توسعه‌کارآفرینی بدون استفاده از یارانه‌های دولتی)، دارای تواناییهایی برای حل مشکل نیروی کار اضافی در بخش‌های مختلف اقتصادی است. ثانیاً، گردشگری به عنوان فعالیتی قانونی برای بازساخت روستایی، حتی در نواحی که از قبل درگیر فعالیت گردشگری نبودند در نظر گرفته شده است. تغییرات در سیاستهای گردشگری از رشد واقعی نقش گردشگری در بازساخت روستا (و در واقع بازساخت اقتصاد داخلی شهرها) نشأت گرفته است. گردشگری روستایی می‌تواند سهمی در متنوع سازی اقتصادی و توسعه پایدار داشته باشد (Papoli Yazdi et al., 2006) و با ایجاد اشتغال و درآمد موجب توسعه مناطق توسعه نیافته گردد. اگرچه مشاغل مربوط به این صنعت خیلی تخصصی و پردرآمد نیستند، منافع بسیاری را نصیب روستائیان می‌کنند. گردشگران برای اقامت، خرید کالاهای محلی و خدمات پول پرداخت می‌کنند. این پول‌ها در فعالیتهای محلی جریان می‌یابد و موجب تحرک روستائیان در برآوردن نیازهای بازدید کنندگان می‌شود. گردشگری روستایی با ایجاد اشتغال، افزایش سطوح درآمد، متنوع سازی فعالیت‌های اقتصادی، افزایش سطح آگاهیهای اجتماعی و ایجاد روابط اجتماعی گسترده بین میزبان و میهمان به حفاظت از میراث فرهنگی و محیط زیست طبیعی کمک کرده و با جلوگیری از مهاجرت بی رویه و بهینه سازی بهره برداری از زمین به توسعه روستایی پایدار کمک می‌کند. توسعه پایدار ابعاد مختلفی دارد. یکی از آنها به اقتصاد مربوط می‌شود. که در آن توسعه از چرخه محلی به سمت چرخه بین المللی حرکت می‌کند. گردشگری روستایی پایدار به فرصتهای درآمدی خوبی برای اجتماعات محلی منجر می‌شود. دومین بعد به اکولوژی مربوط می‌شود که روش آن حرکت از تخریب به سوی حفاظت است. (Ghadernya et al., 2003). توسعه پایدار به معنای محدودکردن مصرف منابع فرهنگی و طبیعی و به حداقل رساندن آسیب نه آنها و در صورت لزوم سود حاصل از توسعه ترجیحاً صرف بهبود محیط‌زیست و منابع فرسوده شود. بعد سوم به ارزشهای فرهنگی و اجتماعی مربوط می‌شود که به حفظ یا تغییر وضع موجود منجر می‌شود (Eftekhari et al., 2002).

روش پژوهش

تحقیق حاضر یک پژوهش کاربردی که به روش توصیفی - تحلیلی انجام شده است. جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز از دو شیوه مطالعات اسنادی و میدانی انجام شده است. در بخش مطالعات اسنادی مبانی نظریه‌ای و سوابق مطالعاتی موضوع بررسی و براین‌مبنا، تعدادی از شاخص‌های اثر گذار ابعاد اجتماعی- فرهنگی گردشگری بر توسعه روستایی انتخاب شده است. به دلیل گستردگی

محدوده مورد مطالعه و تعداد زیاد خانوار از روش نمونه گیری تصادفی ساده استفاده شد. در مرحله اول تعداد خانوارهای روستایی نمونه در سطح ناحیه با استفاده از فرمول نمونه گیری کوکران محاسبه و سپس بر اساس توزیع نسبی خانوارها در سطح، بخشی از تعداد نمونه مورد نظر ۳۷۸ نمونه پرسش نامه اختصاص داده شد. روستاهای امامزاده ابراهیم، قلعه رودخان، شنبه بازار، ماکلوان، امامزاده اسحاق، سید آباد، نصیر محله، چماچا گوراب پس، دورودخان، مرخال، عباسکوه، رودپیش، جیرده، سیامزگی، لاسک، نوده، کومسار، لولمان، گشت، سیاه رود و کردمحل روستاهای نمونه در تحقیق حاضر به شمار می‌روند. با توجه به اینکه متغیرهای مورد نظر کمی و کیفی و داده‌های جمع‌آوری شده از مقیاس فاصله‌ای و رتبه‌ای بر اساس طیف لیکرت برخوردار بوده‌اند.

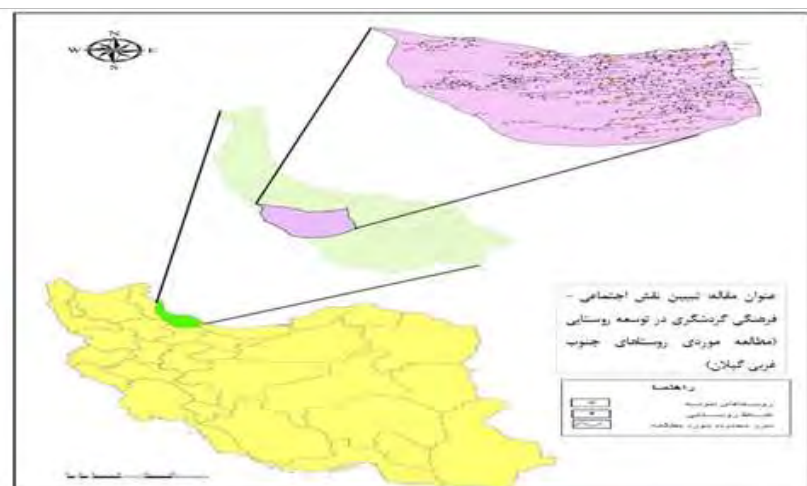
شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق (شاخص‌های ابعاد فرهنگی- اجتماعی گردشگری در توسعه روستایی)

قلمرو جغرافیایی پژوهش

ناحیه مورد مطالعه در ۳۶ ۵۱ تا ۳۷ ۵۱ عرض جغرافیایی شمالی و ۴۸ ۵۱ تا ۴۹ ۳۱ طول جغرافیایی شرقی قرار دارد که از شمال به شهرستان رشت و صومعه سرا، از جنوب به استان زنجان و از غرب به شهرستان ماسال و استان اردبیل و از شرق به شهرستان رشت و شهرستان رودبار محدود می‌شود. و مشتمل بر شهرستانهای فومن و شفت می‌باشد. ناحیه جنوب غربی گیلان بر اساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۰ دارای ۱۵۲۲۸۰ نفر جمعیت و ۳۴۱۴۳ خانوار بوده که از کل جمعیت ۴۰۰۵۵ نفر با ۲۶/۳۱ درصد در مناطق شهری و ۱۱۲۵۶۱ نفر با ۷۳/۶۹ درصد در مناطق روستایی زندگی می‌کنند (Amhr Iran, 2011)

جدول ۱. تقسیمات کشوری ناحیه جنوب غربی گیلان

شرح	مساحت	تعداد بخش	تعداد دهستان	تعداد آبادی	خانوار		جمعیت شهری		جمعیت روستایی	
					تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
شهرستان فومن	۱۰۰۲	۲	۶	۱۵۷	۱۹۱۰۱	۵۵/۹۴	۳۱۱۷۶	۳۳/۲۶	۶۲۵۶۱	۶۶/۷۴
شهرستان شفت	۵۵۹	۲	۴	۹۶	۱۵۰۴۲	۴۴/۰۶	۸۸۷۹	۱۵/۱۷	۴۹۶۶۴	۸۴/۸۳
ناحیه جنوب غربی گیلان	۱۶۰۱	۴	۱۰	۲۵۳	۳۴۱۴۳	۱۰۰	۴۰۰۵۵	۲۶/۳۰	۱۱۲۵۶۱	۷۳/۷۰

شکل ۲. موقعیت محدوده مورد مطالعه در تقسیمات کشوری و استان گیلان

یافته‌ها و بحث

یافته‌های توصیفی

جاذبه‌های گردشگری در روستاهای ناحیه جنوب غربی گیلان

با توجه به جدول (۲) می‌توان عنوان نمود که پتانسیل‌ها و توان‌های موجود گردشگری روستایی در جنوب غربی گیلان به صورت جاذبه‌های طبیعی، جاذبه‌های تاریخی-باستانی و جاذبه‌های مذهبی دسته‌بندی نمود. که از مهمترین جاذبه‌های طبیعی این ناحیه می‌توان به چشمه‌های آب معدنی زمزمه، چشمه آب معدنی علی زاخوانی، چهل چشمه، چشمه میدان و استخرهای مژده، چماچا، ملاسرا، خطیب‌سراگوراب و غار فوشه، رودخانه‌های سیاه‌رود، پلنگ رود، امامزاده ابراهیم، چنارودخان، سیاه‌مزی، ویسرود، لاسک، سله‌مرز، کیش خاله و آبشارهای روستاهای امامزاده ابراهیم، کیش خاله و دودوزن خرم‌کش، لارچشمه، خرم‌بو و گیل وندرود، جنگل‌ها و معابر سرسبز روستاهای گردشگر پذیر امام زاده ابراهیم، امامزاده اسحاق، جنگل‌های سیاه‌مزی و مسیرهای بکر طبیعی منتهی به ماسوله و روستای تاریخی-باستانی قلعه‌رودخان و همچنین می‌توان به حیات وحش با گونه‌های حیوانی و پرندگان نادر و گل و گیاهان دارویی با چشم‌اندازهای جغرافیایی بی‌بدیل و خیره‌کننده به‌عنوان قابلیت‌ها و پتانسیل‌های طبیعی این ناحیه اشاره نمود. از جاذبه‌های تاریخی-باستانی این ناحیه می‌توان به ماسوله، دژ تاریخی قلعه‌رودخان، پل تاریخی لیشاوندان، خانه عبدالرزاق خان شفتی، حمام قدیمی کمسار و پل هوایی بداب اشاره کرد. از جاذبه‌های مذهبی-فرهنگی می‌توان به بقعه‌های امامزاده ابراهیم (ع)، اسحاق (ع)، هاشم (ع)، زین‌الدین (ع)، عون‌بن‌محمد بن حنفیه بن علی (ع)، عین‌الدین (ع)، بابا رکاب، امامزاده نهم، امامزاده احمد چماچا و سیدکاس آقا و ... اشاره نمود. این مکان‌ها و ابنیه‌های مذهبی هر ساله پذیرای هزاران مسافر از اقصی نقاط کشور می‌باشند.

گردشگری در روستاهای ناحیه جنوب غربی گیلان

با توجه به جدول (۲) می‌توان عنوان نمود که جاذبه و توان‌های موجود گردشگری روستایی در ناحیه جنوب غربی گیلان به صورت جاذبه‌های طبیعی با ۵۲/۰۴ درصد، جاذبه‌های تاریخی باستانی با ۴/۰۸ درصد، جاذبه‌های مذهبی با ۳۶/۷۳ درصد و جاذبه‌های اقتصادی ۰/۷ می‌باشند. در این راستا با توجه به وضع موجود و براساس مطالعات میدانی، درصد بالایی از روستاهای جنوب غربی گیلان از نظر قابلیت و پتانسیل گردشگری در سطح بالایی قرار دارند ولی بنا به دلایلی نتوانسته‌اند از این قابلیت به‌عنوان یک فرصت استفاده نمایند و در جهت فقر زدایی و توسعه گام بردارند به این منظور جهت به فعلیت درآوردن این سرمایه عظیم بالقوه باید گام‌های اساسی برداشت یکی از این گام‌های مهم، توجه بیش از پیش به این صنعت و مدیریت بهینه آن در راستای توسعه روستایی و توسعه پایدار می‌باشد، به عبارت دیگر در ناحیه جنوب غربی گیلان می‌توان با توسعه گردشگری روستایی، بوم گردی و بهره‌گیری از این توان‌های محیطی و انسانی زمینه رشد و توسعه را فراهم نمود.

جدول ۳. وضعیت جاذبه‌های گردشگری روستایی جنوب غربی گیلان

شرح	کل روستاها	جاذبه‌های طبیعی	جاذبه‌های تاریخی باستانی	جاذبه‌های مذهبی	جاذبه‌های اقتصادی
تعداد	۲۵۳	۵۱	۴	۳۶	۷
درصد	۱۰۰	۵۲/۰۴	۴/۰۸	۳۶/۷۳	۰/۷

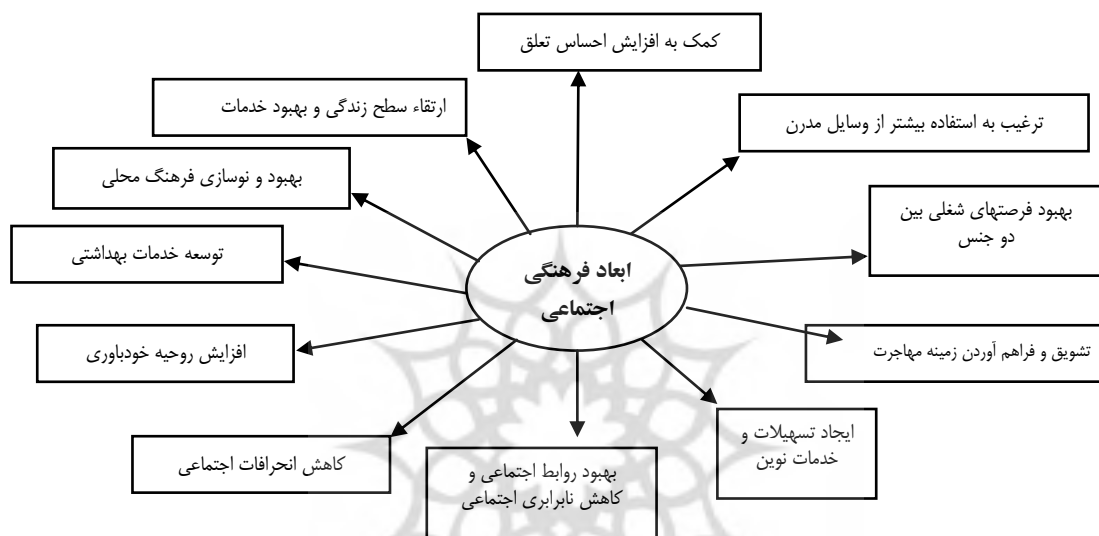
ابعاد نقش اجتماعی - فرهنگی گردشگری در توسعه روستایی

امروزه برنامه‌ریزی فرهنگی-اجتماعی در عرصه‌های روستایی به عنوان بخشی از فرایند توسعه پایدار روستایی حایز اهمیت می‌باشد این نوع برنامه‌ریزی زمینه ارتقاء شاخص‌های فرهنگی-اجتماعی را فراهم می‌آورد توجه به مسائلی چون تقویت اعتقادات دینی، گسترش بهداشت عمومی، گسترش سطح علمی و آگاهی روستاییان، افزایش سطح سواد، توسعه مشارکت مردمی، تقویت روحیه تعاون و همکاری، فراهم آوری الگوهای زندگی مطلوب برای کلیه افراد، کاهش طبقات اجتماعی، توانمندسازی مردم روستا، افزایش کیفیت زندگی، جلوگیری از مهاجرت روستایی و... در راستای جلب و جذب سرمایه‌های اجتماعی روستاها حائز اهمیت می‌باشد در این راستا نقش گردشگری بسیار حائز اهمیت می‌باشد بر اساس مطالعات میدانی نگارنده مهمترین ابعاد نقش اجتماعی- فرهنگی گردشگری در ناحیه جنوب غربی گیلان شناسایی و در شکل (۳) تدوین شده است. بر اساس رتبه کمک به افزایش احساس تعلق اهالی روستا و توسعه خدمات بهداشتی و تجدید حیات و تقویت پایبندی روستا به آداب و رسوم و صنایع دستی با رتبه ۴ بیشترین و توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی با رتبه ۲/۵ کمترین رتبه را به خود اختصاص داده است. یعنی گردشگری در بعد اجتماعی - فرهنگی در ناحیه مورد مطالعه اثرات قابل ملاحظه‌ای داشته است. برای نمونه می‌توان به توسعه خدمات بهداشتی اشاره نمود. به طوری که در روستای امامزاده ابراهیم و قلعه رودخان می‌توان به خوبی این تغییرات را مشاهده نمود. عبارت دیگر نگارنده به این نتیجه رسید که توسعه گردشگری در مقصدهای گردشگری ناحیه مورد مطالعه موجب تغییر الگوهای رفتاری در زمینه‌های خدمات بهداشتی می‌باشد برای نمونه در دهه‌های گذشته تمامی سرویس‌های بهداشتی اقامتگاه‌ها و مهمانپذیرها با لایه‌هایی از بتن و کاه و گل پوشیده شده بود در حالی که هم اکنون با توسعه گردشگری ما شاهد کاشی کاری‌ها و سنگ کاری‌ها در فضاهای داخلی سرویس‌های بهداشتی و حمام‌ها شاهد هستیم. این تغییر الگوی مصالح بکار رفته نه تنها بعد کالبدی - فضایی گردشگری را پررنگ‌تر می‌نماید بلکه در فضا سازی‌های داخل سرویس‌های بهداشتی، زمینه بهبود خدمات بهداشتی را فراهم نموده است و این خود تاثیر پذیری از عوامل فرهنگی توسعه گردشگری است. نمونه باز دیگر می‌توان به جلوگیری از روند مهاجرت‌های روستایی اشاره نمود در این میان روستاهای امامزاده ابراهیم که به عنوان قطب گردشگری منطقه شناخته شده است ما کمترین مهاجرت‌ها رو شاهد بودیم به طوری که طی ۵ سال اخیر جمعیت روستاهای امامزاده ابراهیم در سال آماری ۱۳۸۵، ۳۱۰ نفر و در سال ۱۳۹۰، برابر ۳۳۴ نفر بوده است. یعنی در این روستا جمعیت طی ۵ سال افزایش پیدا کرده است آنچه که در طی بررسی های میدانی بدست آمد جمعیت روستاهای دیگر کاهش پیدا کرده که این کاهش جمعیت به تبع کاهش جمعیت جوامع روستایی و همسو با دلایل اصلی کاهش جمعیت جوامع روستایی در سطح ملی و استانی می‌باشد همچنین یکی دیگر از دلایل کاهش جمعیت بر اساس یافته های پژوهش عدم اشتغال مناسب در جوامع روستایی و بهره‌گیری از خدمات شهری برای بهتریستن عنوان شده است.

جدول ۳. جمعیت روستای نمونه طی دو سرشماری ۱۳۸۵ تا ۱۳۹۰

ردیف	نام روستا	۱۳۸۵		۱۳۹۰		تغییرات جمعیت ۱۳۸۵-۱۳۹۰	تغییرات خانوار ۱۳۸۵-۱۳۹۰
		جمعیت	خانوار	جمعیت	خانوار		
۱	امامزاده ابراهیم	۳۱۰	۹۴	۳۴۶	۱۰۵	۳۶	۱۱
۲	امامزاده اسحق	*	*	*	*	*	*
۳	جیرده	۱۴۸۱	۳۷۶	۱۵۱۳	۴۵۵	۳۲	۷۹
۴	چماچا	۱۳۵۶	۳۳۰	۱۰۹۲	۳۴۳	-۲۶۴	۱۳
۵	رودخان	۷۳۷	۲۰۵	۶۳۹	۱۸۹	-۲۸۱	-۱۶
۶	رودپیش	۲۲۸۰	۵۸۸	۲۳۲۹	۶۸۲	۴۹	۹۴
۷	سیاه ورود	۷۱۲	۱۷۷	۵۷۰	۱۸۱	-۱۴۲	۴
۸	سیاهمزی	۱۴۲۵	۳۴۳	۱۱۶۷	۳۲۵	-۲۵۸	-۱۸
۹	سیداباد	۸۸۳	۲۵۴	۷۸۸	۲۴۳	-۹۵	-۱۱
۱۰	شبه بازار	۶۹۷	۱۸۸	۸۹۴	۲۷۵	۱۹۷	۸۷

۱۱	عباسکوه	۴۷۷	۱۲۲	۴۰۵	۱۱۹	-۳,۲۲	-۷۲	-۳
۱۲	قلعه رودخان	۷۰۷	۲۱۷	۶۱۰	۱۹۹	-۲,۹۱	-۹۷	-۱۸
۱۳	کردمحل	۲,۱۸۲	۵۷۰	۲۱۵۵	۶۶۲	-۰,۲۵	-۲۷	۹۲
۱۴	کومسار	۵۵۹	۱۲۸	۶۰۱	۲۰۶	۱,۴۶	۴۲	۷۸
۱۵	گشت	۲۱۱۰	۴۹۰	۲۰۷۹	۵۶۲	-۰,۳۰	-۳۱	۷۲
۱۶	گوراب پس	۱۷۴۱	۴۴۴	۱۵۶۳	۴۸۹	-۲,۱۳	-۱۷۸	۴۵
۱۷	لاسک	۷۷۳	۲۱۴	۵۴۵	۱۹۱	-۶,۷۵	-۲۲۸	-۲۳
۱۸	لولمان	۵۵۱	۱۵۱	۴۸۱	۱۶۰	-۲,۶۸	-۷۰	۹
۱۹	ماکلوان بالا	۷۹۶	۲۰۹	۲۵۴	۸۷۲	-۲۰,۴۲	-۵۴۲	۶۶۳
۲۰	مرخال	۷۳۰	۱۸۳	۶۱۶	۱۸۱	-۳,۳۴	-۱۱۴	-۲
۲۱	نصیرمحل	۳۲۳۴	۸۰۲	۳۱۲۴	۸۶۳	-۰,۶۹	-۱۱۰	۶۱
۲۲	نوده	۴۲۰	۱۱۳	۳۹۵	۱۳۱	-۱,۲۲	-۲۵	۱۸

شکل ۳. ابعاد اجتماعی - فرهنگی گردشگری روستایی

برای سنجش و تبیین نقش فرهنگی- اجتماعی گردشگری در توسعه روستایی در سطح روستاهای مورد مطالعه از شاخص‌هایی نظیر: کمک به افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا، ترغیب به استفاده بیشتر از وسایل مدرن برای منازل، ارتقاء سطح زندگی و بهبود خدمات و امکانات اجتماعی مردم، افزایش فرصت‌های شغلی و احساس استقلال برای زنان روستایی، بهبود، توسعه، تحول و نوسازی فرهنگ محلی، توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دو جنس مردان و زنان نواحی روستایی، توسعه خدمات بهداشتی، بهبود روابط اجتماعی و کاهش برابری‌های اجتماعی، جلوگیری از روند مهاجرت روستایی، تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس، ایجاد تسهیلات و خدمات نوین، تجدید حیات و تقویت پایبندی ساکنان روستایی به آداب و رسوم محلی، معماری، صنایع دستی و نوع لباس استفاده شده است که با گویه‌های (جدول ۴) مورد سنجش قرار گرفته‌اند چگونگی توزیع نسبی پاسخگویی به گویه‌ها در جدول زیر آمده است و مشاهده گردید میانگین کل بعد اجتماعی- فرهنگی برابر با ۳/۶ است که از وضعیت متوسط به بالا از لحاظ رتبه برخوردار است (میانگین نظری ۲/۵).

جدول ۴. تبیین آثار فرهنگی اجتماعی گردشگری در توسعه روستایی جنوب غربی گیلان

ردیف	شاخص	فراوانی							
		خیلی کم	کم	تاحدودی	زیاد	خیلی زیاد	جمع کل	میانگین رتبه بندی	
۱	کمک به افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا	درصد	۲/۹	۲/۴	۷/۹	۵۹/۵	۲۷/۲	۱۰۰	۴
		تعداد	۱۱	۹	۳۰	۲۲۵	۱۰۳	۳۷۸	
۲	ترغیب به استفاده بیشتر از وسایل مدرن	درصد	۹/۳	۹/۸	۶/۱	۵۱/۳	۲۳/۵	۱۰۰	۳/۷
		تعداد	۳۵	۳۷	۲۳	۱۹۴	۸۹	۳۷۸	
۳	ارتقاء سطح زندگی و بهبود خدمات و امکانات	درصد	۱/۹	۱۵/۶	۲۶/۷	۳۶/۸	۱۹	۱۰۰	۳/۵
		تعداد	۱۱	۱۵۶	۲۶۷	۳۶۸	۱۹	۱۰۰	

تعداد	۷	۵۹	۱۰۱	۱۳۹	۷۲	۳۷۸			
۴	۴/۲	۵/۳	۲۲/۲	۴۳/۱	۲۵/۱	۱۰۰	بهبود، توسعه و تحول و نوسازی فرهنگ محلی	۳/۷	۴
تعداد	۱۶	۲۰	۸۴	۱۶۳	۹۵	۳۷۸			
۵	۲۵/۱	۲۲	۲۸/۳	۱۸/۸	۵/۸	۱۰۰	توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دوجنس	۲/۵	۷
تعداد	۹۵	۸۳	۱۰۷	۷۱	۲۲	۳۷۸			
۶	۴/۵	۵/۳	۶/۳	۵۰/۸	۳۳/۱	۱۰۰	توسعه خدمات بهداشتی	۴	۱
تعداد	۱۷	۲۰	۲۴	۱۹۲	۱۲۵	۳۷۸			
۷	۰/۸	۷/۹	۱۲/۷	۵۳/۷	۲۴/۹	۱۰۰	بهبود روابط اجتماعی و کاهش نابرابری‌های اجتماعی	۴	۱
تعداد	۳	۳۰	۴۸	۲۰۳	۹۴	۳۷۸			
۸	۱/۹	۱۰/۱	۲۵/۱	۳۳/۱	۲۹/۹	۱۰۰	جلوگیری از روند مهاجرت روستایی	۳/۷	۴
تعداد	۷	۲۸	۹۵	۱۲۵	۱۱۳	۳۷۸			
۹	۱/۳	۱۹/۸	۱۴/۶	۴۲/۶	۲۱/۷	۱۰۰	تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس	۳/۶	۵
تعداد	۵	۷۵	۵۵	۱۶۱	۸۲	۳۷۸			
۱۰	۴/۸	۱/۶	۱۹/۳	۵۱/۳	۲۳	۱۰۰	ایجاد تسهیلات و خدمات نوین	۳/۸	۳
تعداد	۱۸	۶	۷۳	۱۹۴	۸۷	۳۷۸			
۱۱	۶/۶	۲/۱	۷/۴	۴۴/۴	۳۹/۴	۱۰۰	تجدید حیات و تقویت پایبندی ساکنان روستا به آداب، معماری و صنایع دستی	۴	۱
تعداد	۲۵	۸	۲۸	۱۶۸	۱۴۹	۳۷۸			

یافته‌های تحلیلی

آزمون فرضیه اول: بین گردشگری و تحولات فرهنگی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد.
 H0: بین گردشگری و افزایش تحولات فرهنگی در ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد.
 H1: بین گردشگری و افزایش تحولات فرهنگی در ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد.

جدول ۵. رابطه بین گردشگری و اثرات فرهنگی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان

شاخص	میانگین	حد متوسط گویه	t	سطح معناداری sig
تحولات فرهنگی	۳/۷	۲/۵	۲/۲۶۳	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج بدست آمده از پرسشنامه تکمیلی، همانطور که جدول (۵) نشان می‌دهد با توجه به گویه‌های شاخص‌های فرهنگی می‌توان دریافت که بین گردشگری و تحولات فرهنگی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد. بر این اساس می‌توان به این نتایج دست یافت که گردشگری اثرات فرهنگی قابل ملاحظه‌ای در سطح نواحی روستایی مورد مطالعه داشته است و با افزایش شاخص‌های فرهنگی گردشگری می‌تواند در کنار سایر عوامل، زمینه توسعه روستایی را فراهم آورد بنابراین فرضیه اول مورد تایید قرار می‌گیرد.

آزمون فرضیه دوم: بین گردشگری و افزایش تعاملات اجتماعی در ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد.

H0: بین گردشگری و افزایش تعاملات اجتماعی در ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد.
 H1: بین گردشگری و افزایش تعاملات اجتماعی در ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد.

برای آزمون و تحلیل این فرضیه که بین گردشگری و افزایش تعاملات اجتماعی در ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد. از شاخص‌های اجتماعی نظیر: توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دوجنس، بهبود روابط اجتماعی و کاهش نابرابری‌های و اجتماعی، جلوگیری از روند مهاجرت روستایی، تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس، ایجاد تسهیلات و خدمات نوین، تجدید حیات و تقویت پایبندی ساکنان روستا به آداب، معماری و صنایع دستی بهره گرفته تا ضمن تبیین و تحلیل عوامل اجتماعی که از پیامدهای توسعه گردشگری است زمینه توسعه، توسعه روستایی و توسعه پایدار روستایی را فراهم نماید تا محیط‌های روستایی به عنوان سکونتگاه‌های انسانی بدون کوچکترین آسیب‌های اجتماعی برای سکونت مورد توجه بیشتر قرار گیرند.

جدول ۶. رابطه بین گردشگری و افزایش تعاملات اجتماعی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان

شاخص	میانگین	حد متوسط گویه	T	سطح معناداری sig
تعاملات اجتماعی	۳/۶	۲/۵	۱/۲۴۲	۰/۰۰۰

با توجه به نتایج بدست آمده از پرسشنامه‌های تکمیلی، و با توجه به گویه‌های اجتماعی جدول (۸) می‌توان دریافت که بین گردشگری و افزایش تعاملات اجتماعی روستاییان در ناحیه جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد. بنابراین می‌توان به این نتایج دست یافت که گردشگری موجب افزایش تعاملات اجتماعی در سطح نواحی روستایی جنوب غربی گیلان شده است که با افزایش شاخص‌های اجتماعی می‌توان در کنار سایر عوامل، زمینه توسعه روستایی را فراهم آورد براین اساس فرضیه دوم نیز تایید می‌گردد.

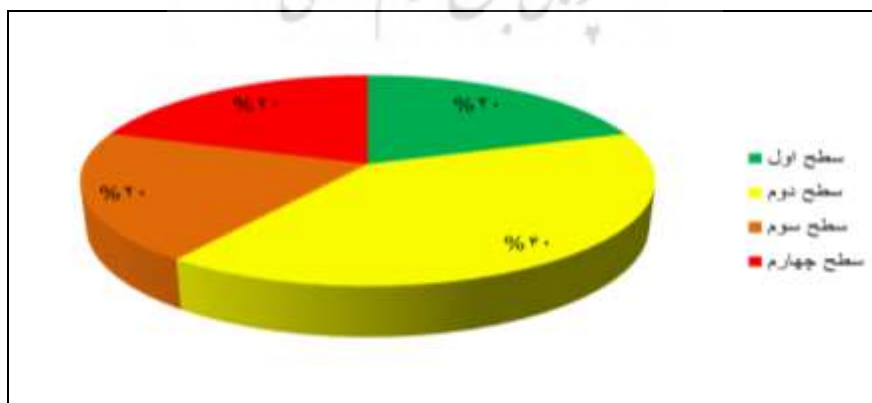
جدول ۷. ارتباط بین شاخص‌های فرهنگی- اجتماعی گردشگری و توسعه روستایی با استفاده از آزمون همبستگی اسپیرمن

ردیف	شاخص‌های توسعه روستایی	میزان همبستگی	سطح معناداری
۱	کمک به افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا	۰/۹۱	۰/۰۰۰
۲	ترغیب به استفاده بیشتر از وسایل مدرن	۰/۹۴	۰/۰۰۰
۳	ارتقاء سطح زندگی و بهبود خدمات و امکانات	۰/۸۸	۰/۰۰۰
۴	بهبود توسعه و تحول و نوسازی فرهنگ محلی	۰/۹۲	۰/۰۰۰
۵	توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دوجنس	۰/۹۳	۰/۰۰۱
۶	توسعه خدمات بهداشتی	۰/۹۶	۰/۰۰۰
۷	بهبود روابط اجتماعی و کاهش نابرابری‌های و اجتماعی	۰/۹۳	۰/۰۰۰
۸	جلوگیری از روند مهاجرت روستایی	۰/۹۵	۰/۰۰۰
۹	تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس	۰/۹	۰/۰۰۱
۱۰	ایجاد تسهیلات و خدمات نوین	۰/۹۳	۰/۰۰۰
۱۱	تجدید حیات و تقویت پایداری ساکنان روستا به آداب، معماری و صنایع دستی	۰/۹	۰/۰۰۲

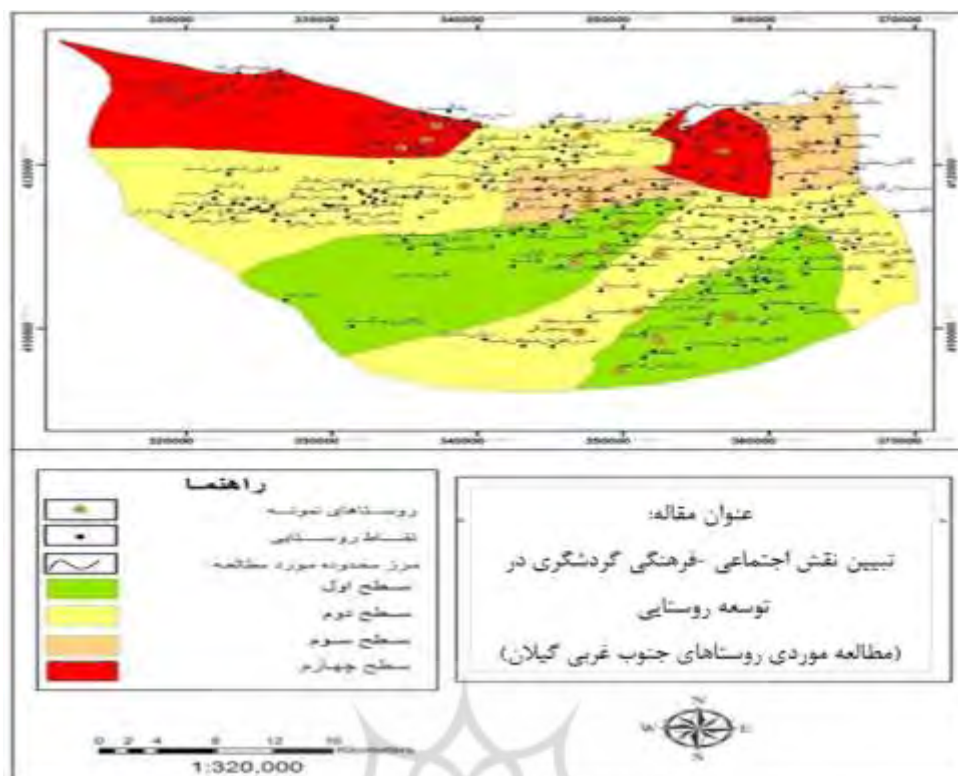
این وضعیت موید نتایج بدست آمده از مطالعات جان گابریل (۲۰۰۷)، اسپالاین و همکاران (۲۰۰۷)، توماس ماسون (۲۰۰۶) در نواحی روستایی فنلاند، لین شنگ و همکاران در نواحی روستایی چین، ماسون و چاین (۲۰۰۰) در نواحی روستایی زلاندنو، فشارکی (۱۳۷۳)، ملک پور (۱۳۷۷) رضوانی و همکاران (۱۳۸۴) و مهدوی و همکاران (۱۳۸۷) می‌باشد. یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در سطح بندی دهستان‌های جنوب غربی گیلان از بعد اجتماعی فرهنگی، دهستان‌های چوبر و گوراب پس بیشترین و در سطح اول، جیرده، احمدسرگوراب، سردار جنگل و لولمان در سطح دوم، گشت و ملاسرا در سطح سوم و دهستان‌های آلیان و رودپیش در سطح چهارم توسعه با رویکرد اجتماعی فرهنگی قرار دارند.

جدول ۸. سطح بندی دهستان‌های مورد مطالعه بر اساس ابعاد اجتماعی و فرهنگی

نام دهستان	تعداد	درصد	فراوانی تجمعی
چوبر، گوراب	۲	۲۰	۲۰
احمد سرگوراب، جیرده، لولمان و سردار جنگل	۴	۴۰	۶۰
ملاسرا، گشت	۲	۲۰	۸۰
رودپیش، آلیان	۲	۲۰	۱۰۰
جمع	۱۰	۱۰۰	

شکل ۴. سطح بندی دهستان‌های مورد مطالعه بر اساس ابعاد اجتماعی و فرهنگی

شکل ۵. سطح بندی دهستان ها بر اساس ابعاد اجتماعی- فرهنگی گردشگری

جدول ۹. رابطه بین گردشگری و شاخص های اثرات منفی فرهنگی- اجتماعی با استفاده از آزمون همبستگی اسپرمن

ردیف	شاخص های اثرات منفی اجتماعی فرهنگی	میزان همبستگی	میزان معناداری
۱	گسترش و معرفی ایده های نو و شیوه های رفتاری که فرهنگ و ارزش های سنتی را به چالش می کشد	۰/۹۷	۰/۰۰۰
۲	تاثیر برگسترش سوداگری و دلالتی زمین های روستا	۰/۷۷	۰/۰۰۰
۳	ایجاد تنش و تعارضات مختلف در محیط روستا	۰/۹۸	۰/۰۰۰
۴	افزایش اختلافات ملکی بین اهالی روستا	۰/۹۱	۰/۰۰۰
۵	تاثیر برگسترش اعتیاد و استفاده از موادمخدر	۰/۸۶	۰/۰۰۱
۶	تاثیر برافزایش سرقت جرم و جنایت و پژوهاری	۰/۸۹	۰/۰۰۰
۷	گسترش فرهنگ شهری و اشاعه آن در بین جوانان	۰/۸۷	۰/۰۰۰
۸	تاثیر برافزایش تمایل اهالی به مهاجرت از روستا	۰/۸۹	۰/۰۰۰
۹	استفاده از کارمندان غیربومی برای اداره تسهیلات و انجام خدمات گردشگری	۰/۸۲	۰/۰۰۰
۱۰	افزایش میزان کار زنان خارج از منزل و تغییر در الگوی سنتی تربیت کودکان	۰/۷۹	۰/۰۰۰
۱۱	کم توجهی به ارزش های فرهنگی محلی	۰/۸۳	۰/۰۰۲
۱۲	سرعت بخشیدن به نابرابری های اجتماعی در داخل جوامع روستایی	۰/۸۹	۰/۰۰۰

نتیجه گیری

ناحیه جنوب غربی گیلان با قابلیت ها و پتانسیل های موجود گردشگری که به صورت جاذبه های طبیعی، جاذبه های تاریخی باستانی و جاذبه های مذهبی می توان دسته بندی نمود. این مکان ها و ابنیه های مذهبی هر ساله پذیرای هزاران مسافر از اقصی نقاط کشور می باشند. روند روز افزون توسعه گردشگری در شکل انبوه و خود جوش، همراه با نبود برنامه ریزی و مدیریت کارآمد در سطوح محلی و ناحیه ای در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان، اثرات و پیامدهای مثبت و منفی فرهنگی- اجتماعی متعددی را به دنبال داشته است. مهمترین اثرات مثبت فرهنگی اجتماعی کمک به افزایش احساس تعلق خاطر اهالی نسبت به روستا، ترغیب به استفاده بیشتر از وسایل مدرن برای منازل، ارتقاء سطح زندگی و بهبود خدمات و امکانات اجتماعی مردم، افزایش فرصت های شغلی

و احساس استقلال برای زنان روستایی، بهبود، توسعه، تحول و نوسازی فرهنگ محلی، توسعه و بهبود فرصت‌های شغلی بین دو جنس مردان و زنان نواحی روستایی، توسعه خدمات بهداشتی، بهبود روابط اجتماعی و کاهش برابری‌های اجتماعی، جلوگیری از روند مهاجرت روستایی، تشویق و فراهم آوردن زمینه مهاجرت معکوس، ایجاد تسهیلات و خدمات نوین، تجدید حیات و تقویت پایبندی ساکنان روستایی به آداب و رسوم محلی، معماری، صنایع دستی و نوع لباس استفاده شده است. با توجه به نتایج بدست آمده از پرسشنامه تکمیلی توسط سرپرستان خانوار روستایی بین گردشگری و تحولات فرهنگی در نواحی روستایی جنوب غربی گیلان رابطه وجود دارد و فرضیه دوم در ارتباط با گردشگری و افزایش تعاملات اجتماعی در سطح نواحی روستایی جنوب غربی گیلان می‌تواند به این نتایج دست یافت که گردشگری موجب افزایش تعاملات اجتماعی در سطح ناحیه مورد مطالعه شده است. به بیان دیگر همان‌طور که از یافته‌های این تحقیق مشخص شد. گردشگری در سطح نواحی روستایی جنوب غربی گیلان در کنار سایر عوامل، می‌تواند زمینه توسعه روستایی را فراهم آورد. در این راستا، در تطبیق و مقایسه تحقیق حاضر با مطالعات و پژوهش‌های انجام شده از جمله پژوهش روح‌الله‌زاده اندواری (۱۳۸۵) در بررسی گردشگری روستایی و آثار اقتصادی و اجتماعی آن بر توسعه منطقه‌ای در روستای آبگرم لاریجان نشان می‌دهد که رونق گردشگری در روستا آثار مثبتی مانند ایجاد اشتغال، مهاجرت معکوس و رونق ساخت و ساز را در پی داشته است. در پژوهش حاضر نیز این نتایج حاصل شد که گردشگری می‌تواند در ابعاد اجتماعی - فرهنگی از یک سو زمینه مهاجرت معکوس در سکونتگاه‌های روستایی را فراهم آورد و از سوی دیگر از روند مهاجرت‌های روستایی جلوگیری نموده و موجب توسعه روستایی شده است. از طرف دیگر برای برطرف نمودن برخی کمبودها و انجام کارهای فرهنگی همسو با آداب و سنن منطقه، می‌توان از میزان و شدت پیامدهای زیان بار وارد شده بر منطقه جلوگیری نمود و زمینه توسعه روستایی را در محدوده جنوب غربی گیلان با رویکرد گردشگری پایدار فراهم آورد. یعنی از قابلیت‌های روستایی موجود منطقه، در امر گردشگری روستایی به عنوان یک فعالیت اقتصادی جایگزین کشاورزی و دامداری در زمینه توسعه روستایی بهره گرفت تا روستاها ضمن توسعه و عمران، به عنوان محیطی امن و به دور از هر گونه چالش‌های محیطی به عنوان سکونتگاه‌های انسانی مورد استفاده قرارگیرند، براساس یافته‌های تحقیق یکی از مهمترین پیامدهای اجتماعی - فرهنگی گردشگری جلوگیری از روند مهاجرت‌های روستا شهری و فراهم نمودن زمینه مهاجرت معکوس می‌باشد. که این امر به نوبه خود می‌تواند در کنار سایر عوامل توسعه، زمینه توسعه روستایی و توسعه پایدار روستایی را فراهم نماید. به منظور تحقق این امر پیشنهادها ذیل ارائه می‌شود:

- توجه بیشتر به خرده فرهنگ‌ها در جهت توسعه گردشگری.
- افزایش سطح آگاهی روستائیان با برگزاری کلاس‌های ویژه در جهت نحوه خدمات رسانی به گردشگران، این امر از یک سو موجب رضایتمندی از سفر در مقصد گردشگری و از سوی دیگر موجب وفاداری مشتری از نواحی مورد بازدید می‌شود.
- تشویق جوانان به منظور اشتغال در مشاغل و حرف سنتی که می‌تواند زمینه توسعه را در بعد فرهنگی - اجتماعی فراهم آورد.
- افزایش امکانات و خدمات رفاهی و اقامتی در ناحیه مورد مطالعه.
- توجه به نقاط روستایی دور افتاده که از هرگونه امکانات و خدمات به دور هستند.
- استفاده از کارکنان و نیروی انسانی بومی در ناحیه.
- بها دادن به ارزش‌های فرهنگی منطقه.
- کاهش و به حداقل رساندن نابرابری‌های اجتماعی در جوامع روستایی.
- جلوگیری از بناها و سازه‌هایی که موجب انحراف توجه از ویژگی‌های منحصر به فرد معماری می‌شود.

تقدیر و تشکر

این مقاله مستخرج از رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی انسانی بوده که در دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت از آن دفاع شده است.

منابع

اردکانی، سعید. (۱۳۸۲). کاربرد مفاهیم چرخه عمر گردشگری و ظرفیت تحمل‌پذیری در توسعه گردشگری. فصل‌نامه مطالعات جهانگردی، ۱(۲)، ۴۹-۶۶.

- پاپلی‌یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۸۵). گردشگری (ماهیت و مفاهیم). چاپ دوم، تهران: انتشارات سمت.
- حیدری، رجبی. (۱۳۸۷). مبانی برنامه‌ریزی صنعت گردشگری. چاپ سوم، تهران: انتشارات سمت.
- دیبايي، پرويز. (۱۳۷۱). شناخت جهانگردی. تهران: انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.
- رجبی؛ پرویز و کشاورز شال، فتح الله. (۱۳۹۱). تحلیل گردشگری روستایی از منظر توسعه پایدار. مجموعه مقالات اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- رجبی، پرویز، یوسفی، علی و کشاورز شال، فتح الله. (۱۳۹۱). نقش اکوتوریسم در توسعه پایدار روستایی (مطالعه موردی: روستای امامزاده ابراهیم (ع) شفت). مجموعه مقالات اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- رجبی، پرویز. (۱۳۸۵). بررسی تطبیقی جاذبه‌های گردشگری در بخش جلگه و کوهستانی شهرستان شفت و ارائه الگوی بهینه جهت توانمندتر کردن این مناطق. پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت.
- رجبی، پرویز. (۱۳۹۱). بررسی و شناخت عوامل موثر بر توسعه گردشگری روستایی. مجموعه مقالات اولین همایش ملی گردشگری و طبیعت گردی ایران زمین، دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان.
- رجبی، پرویز. (۱۳۹۲). تاثیر گردشگری در تغییرات کالبدی روستاهای شهرستان فومن (مطالعه موردی: دهستان سردار جنگل و گوراب پس). مجموعه مقالات دومین همایش ملی برنامه‌ریزی و توسعه پایدار روستایی در ناحیه جنوبی دریای خزر با محوریت مسائل کالبدی و اجتماعی - فرهنگی، استانداری گیلان.
- رضوانی، علی اصغر. (۱۳۷۹). جغرافیا و صنعت توریسم، تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- رضوانی، محمدرضا و صفایی، جواد. (۱۳۸۴). گردشگری خانه‌های دوم و آثار آن بر نواحی روستایی، فرصت با تهدید (مطالعه موردی: نواحی روستایی شمال تهران). فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی، ۵۴، ۱۰۹-۱۲۱.
- رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و قادری، اسماعیل. (۱۳۸۱). نقش گردشگری روستایی در توسعه روستایی. فصلنامه مدرس دانشگاه تربیت مدرس، ۶(۲)، ۳۳-۴۱.
- روح‌الله‌زاده، قاسم. (۱۳۸۵). گردشگری و آثار اقتصادی و اجتماعی آن بر توسعه (منطقه‌ای نمونه موردی: روستای آبگرم لاریجان امل). پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- سینایی، وحید. (۱۳۷۵). توسعه پایدار و گردشگری. ماهنامه اطلاعات سیاسی، اقتصادی، ۹۵، ۱۳۷-۱۳۴.
- شارپلی، ریچارد جولیا. (۱۳۸۰). گردشگری روستایی. ترجمه رحمت‌الله منشی‌زاده، تهران: انتشارات منشی.
- شریف‌زاده، ابوالقاسم و مرادنزاد، همایون. (۱۳۸۱). توسعه پایدار و توریسم روستایی. ماهنامه اجتماعی اقتصادی جهاد، ۲۵۰-۲۵۱، ۵۲-۵۵.
- فشارکی، پریدخت. (۱۳۷۳). جغرافیا روستایی. تهران: انتشارات دانشگاه پیام نور.
- قادری، اسماعیل. (۱۳۸۲). نقش گردشگری روستایی در توسعه پایدار روستایی. رساله دکتری رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس.
- قدیرنیا، فیروز؛ رکن‌الدین افتخاری، عبدالرضا و ولی‌خانی، محبوبه. (۱۳۹۰). پیامدهای گسترش ویلاسازی، خانه‌های دوم در نواحی روستایی در دهستان تاررود شهرستان دماوند. مجله جغرافیا، ۳۱(۳)، ۱۷۰-۱۴۹.
- ملکی، آرش و خراسانی، محمدامین. (۱۳۹۲). تحلیل اثرات گردشگری بر ابعاد اقتصادی اجتماعی و زیست محیطی دهستان نائل کنار سفلی شهرستان نور. همایش ملی توسعه صنعت گردشگری با تاکید بر پارک‌های ملی و تالاب‌ها با محوریت استان گلستان، گالیکش، دانشگاه پیام نور.
- مولائی هنجین، نصرالله و رجبی، پرویز. (۱۳۹۰). شناخت توان‌های محیطی گردشگری شهرستان شفت جهت توسعه اکوتوریسم. فصلنامه جغرافیای طبیعی، ۴(۱۴)، ۱-۱۲.
- مهدوی، مسعود؛ قدیری معصوم، مجتبی و سنایی، مهدی. (۱۳۸۷). نقش و تاثیر خانه‌های دوم بر ساختار اقتصادی - اجتماعی کلاردشت. مجله پژوهش‌های جغرافیایی، ۴۰(۶۵)، ۳۱-۱۹.
- مهدوی؛ مسعود؛ قدیری معصوم، مجتبی و قهرمانی، نسرین. (۱۳۸۷). اثرات گردشگری بر توسعه روستایی با نظرسنجی از روستاییان دره‌کن و سولقان استان تهران. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۱(۲)، ۳۹-۶۰.
- میراب زاده، پرستو. (۱۳۷۳). توسعه پایدار. فصلنامه محیط زیست، ۳(۳)، ۲۰۶-۱۷۹.
- هجرتی، محمدحسن. (۱۳۷۹). جغرافیا و توسعه روستایی. تهران: انتشارات مرکز آبا.
- Akis, S., Perstianis, N., & Warner J. (1996). Estimating Tourism Effects on Residents: a Choice Modeling Approach to the Case of Rimini. *Tourism Management*, 17(7), 481-494.
- Gabriel Brida, J., J. Sanchez Carrera, E., & Adrian Risso, W. (2008). Tourism, s Impact on long-Run Mexican Economic Growth. *Economic Bulletin*, 3(21), 1-8.

- Holland, J., Burian, M., & Dixey, L. (2003). Tourism in poor Rural Areas: Diversifying the product and expanding the benefits in rural, paper No 12.
- Jafari, J. (1989). Tourism as vote subject of doctoral dissertation. *Annals of tourism research*, 15, 407-429.
- Masson, P., & Cheyne, J. (2002). *Tourism: Economic, Physical, and Social Impacts*. London: publisher Longman.
- Sharpley, R. (2002). Rural tourism and the challenge of tourism diversification: the case of Cyprus. *Tourism Management*. 23(3), 233-244.
- Mason, P. (2003). *Tourism impacts, planning 1 management*. UK: Butterworth-Heinemann.

How to cite this article:

Rajabi, P., Molai Hashjin, N., & Motamedimehr, A. (2023). Explaining the Social – Cultural Role of Tourism in Rural Development (Case Study: Southwest Rurals of Guilan). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 18(1), 211-224.

ارجا به این مقاله:

رجبی، پرویز؛ مولائی هاشجین، نصراله و معتمدی مهر، اکبر. (۱۴۰۲). تبیین نقش اجتماعی - فرهنگی گردشگری در توسعه روستایی (مطالعه موردی روستاهای جنوب غربی گیلان). *فصلنامه مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۸ (۳)، ۲۱۱-۲۲۴.